

Aykan Erdemir

MERNİS (Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi) projesi çerçevesinde yenilenecek nüfus cüzdanlarının niteliği üzerine yapılan tartışmalar 2000 yılının Ağustos ayında Türkiye'deki siyasi gündemi oldukça hareketlendirmişti. Ne yazık ki bu kısır siyasi polemikler karşısında, yurttaşlar örgütlü ya da bireysel olarak tepkilerini ve görüşlerini yeterince dile getir(e)mediler. Kanımca, kimlik kartlarıyla ilgili kararların, devletin tekelindeki bir asayiş yöntemi üzerine siyasilerin teknik tartışmaları olarak görülmesi bu sürecin yurttaş denetimi dışına kaçırılmasında etkili oldu. Bu yazıyla hem yurttaşların kendilerini doğrudan ilgilendiren bu düzenlemelerde söz sahibi olmaları yolunu açmak, hem de bu sürecin Türk muhafazakarlarının bilinçaltıyla ilgili bizlere sunduğu ipuçlarını paylaşmak istiyorum.

Gündeme 1972 yılında gelen MERNİS projesi Dünya Bankası'ndan 5.5 milyon dolar kaynak sağlanmasıyla hız kazanmış ve 2000 yılından itibaren beş yıl içinde tüm nüfus cüzdanlarının yenilenmesi hedeflenmiştir. Her yurttaşına verilecek 11 rakamdan oluşan "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlık Numarası" ile devlet hizmetlerinin ve denetiminin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu numaralar 12 Mart 2001 tarihinde internetten [www.tckimlik.nvi.gov.tr] verilmeye başlanmış ve Nisan ayı başına kadar yetmiş bin yurttaş kimlik numaralarını öğrenmiştir(1). Yeni kimlik belgelerinde adres ve parmak izi yer alırken, din, medeni hal ve kan grubu hanelerinin çıkarılması düşünülmektedir(2). Bu uygulama çerçevesinde zorla parmak izi toplamanın kişi hak ve özgürlükleri ile bağdaşıp bağdaşmayacağı, ya da kan grubu ve organ bağışı bölümlerinin dileyen yurttaşlarca doldurulabilmesi için eklenmesi gibi can alıcı konular tartışılmayı beklerken, FP, MHP ve DYP'nin din ibaresinde takılıp kalması Türk muhafazakarlarının bugünkü çıkmazını çok da iyi göstermektedir.

3 Ağustos 2000, Perşembe günü İçişleri Bakanı Sadettin Tantan, Bakanlar Kurulu toplantısında projeyi tanıttıktan sonra ilk tepkiyi bazı MHP'li bakanlardan gördü.(3) Daha sonra FP ve DYP adına yazılı ve görsel yayın organlarında yapılan açıklamalarla din hanesinin kaldırılmasına karşı çıkıldı. Recai Kutan "bu konuda zorlayıcı bir karar alınmasının yanlış olacağını ve kişinin isteğine bırakılması gerektiğini" belirtip "MHP'yle birlikte hareket edebileceklerini" belirtti.(4) Kutan itirazlarının gerekçesini şöyle açıkladı: "FP olarak görüşümüz; isteyen yazdırmanın ama normal şartlarda yazılsın. Bu en doğal insan hakkıdır. Bir kişi bir yerde öldüğünde hakkında yapılacak işlemler için de bu gereklidir. Ben kimliğimin net olarak ortada olmasını arzu ediyorum. Bunu engellemeye kimsenin hakkı yok."(5) Daha sonraki günlerde FP genel başkan yardımcısı Veysel Candan "Din temel bir kimliktir ve nüfus cüzdanlarında yer almalıdır. Hükümet ülkenin gerçek sorunlarını çözeceğine birtakım fantezilerle uğraşıyor"

sözleriyle Kutan'ı destekledi.(6) Bu tutum ve açıklamaların yakından incelenmesi Türkiye'de siyasi yaşama büyük ölçüde egemen olan muhafazakar anlayışın bilinçaltının çözümlenmesi için gereklidir.

Öncelikle yapılması gereken saptama, halen Sünni İslam'ı temel referanslarından biri olarak aldığı iddia eden Türkiye muhafazakarlarının, kimlik belgelerindeki din konusu gündeme geldiğinde tutunduğu tavrın aslında Sünni İslam'dan çok modernite paradigması çerçevesinde şekillendirilmiş totaliter ve devletçi bir yaklaşım olduğudur. Yurttaşların mahremiyetini olduğu kadar düşünce ve inanç özgürlüğünü de hiçe sayan bu ceberrut uygulamayı savunan muhafazakarların, 1980 sonrası bazı kesimlerce Türkiye'de sivilleşmenin itici gücü olarak sunulması ibret vericidir. Bugüne kadar kimlik belgelerindeki din hanesinin kimi kötü niyetli devlet memurların elinde nasıl bir baskı aracına dönüştüğü açıkça ortadayken, bu yanı sıra ısrar etmekte kararlı olan muhafazakar siyasetçilerimizin yurttaşlara verdiği mesaj oldukça anlamlıdır. Farklı olanları dolaylı ya da dolaysız baskı altına almanın, dışlamanın ve tektipleştirmenin bir yolu olan "din beyanı" Kutan'ın ifadesinde "gönüllü" bir uygulama kimliğine bürünse de aslında pratikte kolaylıkla bir ayrımcılık ve önyargı silahına dönüşebilecektir. Zaten laik bir demokraside kimlik belgelerinde din bölümünün yer alması söz konusu olamaz. Devlet belgeleri insanların farklı kimliklerini beyan etmeleri için kurgulanmış araçlar değildir. Nasıl yurttaşlar siyasi görüşlerini, tuttukları takımı ve etnik kimliklerini gönüllü olarak bile nüfus cüzdanlarında beyan edemiyorlarsa, dini inançlarını da açıklayamazlar. Bu ancak dinsel hukuku, modernist bir totaliter yapı içinde baskı aracı olarak kullanmayı hedefleyen faşizan bir bilinçaltının dışavurumu olabilir. İddia edilenin aksine bu yaklaşımlar liberal ya da sivilleşmeci bir düşünüşten çok erken dönem modernitesinin ceberrut devletçi anlayışının kalıntıları olarak görülebilir. Üzücü olan kan grubu ve organ bağıışı haneleri gibi insan yaşamının söz konusu olduğu konuların tartışma konusu bile olmadığı ortamda, cenaze işlemlerinin temel sorun olarak sunulmasıdır. Bu dünyanın sorunlarını göz ardı edip, tüm ilgisini ölümden sonraki yaşama veren muhafazakar siyasetçilerimizin seçmenler tarafından gökten yere indirilmeleri şarttır. Zaten Müslüman olmayanların bile çoğu zaman Sünni usullere göre gömüldüğü ülkemizde Kutan'ın yukarıda sözü edilen endişelerinin ("bir kişi bir yerde öldüğünde hakkında yapılacak işlemler için de bu gereklidir") yersiz olduğu kanısındayım.

Tüm bu olumsuz örneklerle rağmen, FP genel başkan yardımcılarında Mehmet Bekaroğlu'nun övgüyü hakeden açıklaması, Türkiye ve muhafazakar siyaset için sevindirici bir gelişmedir. Nüfus cüzdanlarında din bölümünün yer almasının "saçmalık" olduğunu belirten Bekaroğlu görüşlerini "İnsanların Müslümanlığı konusunda devlet karar veremez" sözleriyle açıklamıştır(7). Bugün laik, demokratik ve çoğulcu bir hukuk devletinde yaşama arzusu içindeki yurttaşlar için asıl sevindirici olan Cumhurbaşkanı Necdet Sezer ve Anayasa Mahkemesi Başkanı Mustafa Bumin'in bu konudaki tutumlarıdır. 1995 yılında görüşülen bir davada, din hanesinin anayasaya aykırı olduğunu savundukları karşı oy gerekçelerinde, Sezer "Anayasanın temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulmasına ilişkin 15'inci maddesi gereğince savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü durumlarda dahi kişi dinini açıklamak zorunda bırakılmaz. Buna karşın itiraz konusu kural, kişileri dinini açıklamak zorunluluğuyla karşı

karşıya bırakmaktadır. Bu nedenlerle kişileri dini inançlarını açıklamak zorunda bırakan Nüfus Yasası'nın 43'üncü maddesinde yer alan 'dini' sözcüğü anayasaya aykırı olduğundan iptali gerekir, bu düşüncelerle çoğunluk görüşüne katılmıyorum" açıklamasını yaparken, Bumin "nüfus kütüğünde bile olsa, bir kişiden mensup olduğu dininin açıklanmasının istenmesinin, dinsel inanç ve kanaatleri açıklamaya zorlanması" anlamına geldiğini belirtmişti(8). Bugün baskıcı anlayışlarından sıyrılıp liberalleşemeyen muhafazakar siyasetçilerimiz Türkiye için büyük bir kambur oluşturmaya devam ederken, devletin en üst kademelerindeki hukukçularımızın tutumu yurttaşlarımız ve insanlık için bir övünç kaynağıdır.

[1] Cumhuriyet, 02.04.2001, s.4.

[2] Bursa Hakimiyet, 04.08.2000, s.12.

[3] Aydınlık, 06.08.2000, Sayı 681, s.14.

[4] Bursa Hakimiyet, 05.08.2000.

[5] Hürriyet, 05.08.2000, s.20.

[6] Cumhuriyet, 10.08.2000, s.4.

[7] Cumhuriyet, 10.08.2000, s.4.

[8] Cumhuriyet, 06.08.2000, s.5.